

Ethiek en psychiatrie

G. Meynen, M. Destoop, J.J.M. van Delden, A. Vellinga, H.L. Van, J. Vandenberghe, K.R. Goethals

Ethiek is overal in de geneeskunde relevant. Toch gelden voor bepaalde medisch specialismen specifieke ethische vragen, of zijn die vragen nadrukkelijker aanwezig. Zo kent de gynaecologie vragen rond het begin van het leven. Ook de psychiatrie kent ethische vragen die nadrukkelijker naar voren komen dan op andere terreinen van de geneeskunde (Roberts 2016). Waar komt dat door? Wat is er anders aan de psychiatrie dat bepaalde kwesties juist hier spelen? Twee zaken kunnen worden genoemd.

Twee aspecten

In de eerste plaats kunnen psychische stoornissen het vermogen om autonoom beslissingen te nemen beïnvloeden. In de voorbije decennia is de autonomie van patiënten centraal komen te staan in de zorg: de wil van de patiënt is wet. Dat betekent niet dat alles wat die patiënt wil ook gebeuren zal, maar het betekent wel dat als een patiënt iets niet wil, het in beginsel niet gebeurt (Beauchamp & Childress 2019). Maar als het in de zorg dus draait om de wil van de patiënt, dan is het wel belangrijk dat de patiënt ook wilsbekwaam is (Hein & Hondius 2017). In de praktijk zijn het juist psychische stoornissen – waartoe we ook neuropsychiatrische stoornissen rekenen – die de wilsbekwaamheid kunnen aantasten. Als er iets met de wilsbekwaamheid aan de hand is, is dat dus onmiddellijk relevant voor een op autonomie gebaseerde zorg. Het is daarom niet verwonderlijk dat in meerdere bijdragen in dit themanummer de wilsbekwaamheid aan de orde komt.

In de tweede plaats kunnen psychische stoornissen gepaard gaan met een veelheid aan gedragsveranderingen, waaronder gevaarlijk gedrag ook voor de patiënt zelf. Dat er ‘ernstig nadeel’ kan ontstaan vanuit een psychische stoornis maakt dat er soms ingegrepen wordt tegen iemands wil: dwang en drang. Dergelijk ingrijpen in het leven van mensen botst ook weer op het principe van de autonomie. Hoewel gedwongen behandeling in Nederland sterk is ingekaderd in juridische regels, blijven ethische afwegingen in de dagelijkse praktijk van de psychiater een belangrijke rol spelen. Ook dit aspect – ingrijpen om gevaar te beperken – komt in een aantal bijdragen in dit themanummer aan bod. Zowel in de reguliere ggz als ook in de forensische psychiatrie.

Veelzijdig

Echter, even belangrijk als het vaststellen van de ethische relevantie van deze twee aspecten van psychische stoornissen, is het te erkennen dat de ethiek van de psychiatrie duidelijk breder is dan deze thema's. Daarbij moeten we direct opmerken dat ethische thema's in de psychiatrie even goed kunnen gelden voor andere specialismen, of in de zorg als geheel. Denk hierbij aan vragen over hoeveel een behandeling mag kosten of wat in situaties van schaarste gerechtvaardigde triagecriteria zijn. Een ander voorbeeld is euthanasie (zie ook bijdrage Van Veen & Widdershoven). Tegelijkertijd is de discussie over euthanasie in de psychiatrie – en ook de praktijk ervan – wat anders dan in andere gebieden van de geneeskunde, onder meer omdat veel psychische aan-

De veelheid aan ethische onderwerpen weerspiegelt de veelzijdigheid en complexiteit van de geestelijke gezondheidszorg.

AUTEURS

Gerben Meynen, psychiater, GGZ InGeest, Amsterdam, hoogleraar Forensische psychiatrie, Universiteit Utrecht, hoogleraar Ethiek, in het bijzonder bio-ethiek, Vrije Universiteit, Amsterdam.

Marianne Destoop, psychiater, CAPRI Universiteit Antwerpen en Psychiatrisch Ziekenhuis Multiversum, Boechout.

Johannes (Hans) J.M. van Delden, hoogleraar Medische ethiek, afd. Medical Humanities, Julius Centrum, UMC Utrecht.

Astrid Vellinga, psychiater, Mentrum, en plv. geneesheer-directeur en senior-onderzoeker Arkin.

Rien Van, psychiater, opleider psychiatrie, directeur behandelzaken, NPI, onderdeel van Arkin, Amsterdam, en hoofdredacteur Tijdschrift voor Psychiatrie.

Joris Vandenberghe, psychiater-psychotherapeut, PC KU Leuven en Onderzoeksgroep Psychiatrie, departement Neurowetenschappen, Groep Biomedische Wetenschappen, KU Leuven.

Kris Goethals, forensisch psychiater, psychotherapeut en directeur Universitair Forensisch Centrum, Universitair Ziekenhuis Antwerpen, en hoogleraar Forensische psychiatrie, CAPRI, Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen, Universiteit Antwerpen.

Correspondentie

Prof. dr. G. Meynen (g.meynen@vu.nl).

LITERATUUR

Beauchamp TL, Childress JF. Principles of biomedical ethics. 8ste ed. New York: Oxford University Press; 2019.

Hein I, Hondius A, red. Wilsbekwaamheid in de medische praktijk. Utrecht: De Tijdstroom; 2017.

Roberts LW. A Clinical guide to psychiatric ethics. Arlington: American Psychiatric Association; 2016.

doeningen een minder goed voorspelbaar beloop hebben dan somatische aandoeningen. En ook hier speelt de wilsbekwaamheid van de patiënt een rol. In dit themanummer hebben we ervoor gekozen een brede diversiteit aan ethische thema's op te nemen. Deels zijn dat 'klassieke' onderwerpen, andere thema's zijn wellicht onverwacht of op het eerste gezicht minder voor de hand liggend. Een aantal auteurs gaan in op de dagelijkse patiëntenzorg (zoals ervaringsdeskundigheid, high en intensive care (HIC), bemoeizorg en moreel beraad), anderen nemen een meer overkoepelend perspectief (zoals schaarste, morele moed, en groepen die buiten beeld blijven in wetenschappelijk onderzoek).

Weer anderen kijken (vooral) naar de toekomst: big data, de mogelijkheid van morele mensverbetering en ten slotte diepe hersenstimulatie. Wat betekenen deze (neuro)technologische ontwikkelingen voor de psychiatrie?

We hebben bij de keuzes geen volledigheid nagestreefd. De veelheid aan ethische onderwerpen weerspiegelt de veelzijdigheid en complexiteit van de geestelijke gezondheidszorg. De gastredactie is bijzonder verheugd over de wijze waarop de auteurs die in hun bijdragen naar voren brengen. Ethiek heeft een grote invloed op de feitelijke uitvoering van zorg. We hopen daarom dat dit nummer psychiaters en andere betrokkenen helpt hier verder gestalte aan te geven.